

ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม*

Cultural Capital For Thai Song Dam's Development In Nakhon Pathom Province

เรณู เหมือนจันทร์เชย (Renu Muenjanchoey)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม และ 2. เพื่อศึกษาทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเพื่อการพัฒนาชุมชน ใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาในพื้นที่บ้านเกาะแรต ต.บางปลา อ.บางเลน จ.นครปฐม และศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ เช่น บ้านไผ่หูช้าง ต.ไผ่หูช้าง อ.บางเลน บ้านหัวถนน ต.ดอนพุทรา อ.ดอนตูม บ้านดอนทอง ต.ดอนทอง อ.กำแพงแสน และบ้านแหลมกะเจา 2 ต.ลำลูกบัว อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

ผลการศึกษา พบว่า 1. ลักษณะทุนวัฒนธรรมเป็นคุณค่าและมูลค่าของวัฒนธรรม 5 กลุ่ม คือ วัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต วัฒนธรรมการทำมาหากิน วัฒนธรรมการแต่งกาย เสื้อผ้า การประดับตกแต่ง วัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพ และวัฒนธรรมศาสนาและความเชื่อ มีอยู่ 3 ลักษณะคือ ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา ทุนเหล่านี้มีพัฒนาการแตกต่างกันไปในยุคสมัยปู่ย่าตายาย สมัยพ่อแม่ สมัยผู้อาวุโส และสมัยคนปัจจุบัน และ 2. ลักษณะการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อเข้าถึงมูลค่าเป็นเงินทองโดยตรง จากนั้นจึงนำเงินทองที่ได้มาใช้เข้าถึงคุณค่าความจำเป็นและความต้องการภายหลัง เช่น ทำนาขายข้าวหมด นำเงินที่ได้ซื้อข้าวกินส่วนน้อยที่ใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อเข้าถึงคุณค่าโดยตรง เช่น โครงการอนุรักษ์และพัฒนาภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ปัจจุบันทุนวัฒนธรรมในกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน ยังพร้อมเป็นพลังเพื่อพัฒนาชุมชนสู่ความสุข หากได้อนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสมและสมดุลในลักษณะการใช้วัฒนธรรมเพื่อเข้าถึงคุณค่าและมูลค่าตามลำดับอย่างสมดุล ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศเชิงปฏิบัติการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนบนฐานการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเชิงวิชาการ ควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยทุนวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ทุนวัฒนธรรม, การพัฒนา, กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม” หลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

** นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Major: Development Education, Graduate School, Silpakorn University Email address: renuar2517@gmail.com โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor: Assoc. Prof. Kanit Keawwichai

Abstract

This study aims to 1) explore the characteristics of cultural capital of the Thai Song Dam ethnic group in Nakhon Pathom Province, and 2) to study the cultural capital of the Thai Song Dam ethnic group for community development. As a qualitative research, this community-based study used Ban Ko Raed Village, Bang Pla Sub-district, Bang Len District, in Nakhon Pathom Province as its main study area as well as other areas in the same province for further information about social and cultural contexts such as Ban Phai Hu Chang Village, Phai Hu Chang Sub-district, Bang Len District; Ban Hua Thanon Village, Don Phutsa Sub-district, Don Tum District; Don Thong Village, Don Thong Sub-district, Kamphaeng Saen District; and Ban Laem Kachao 2 Village, Lam Luk Bua Sub-district, Don Tum District, in Nakhon Pathom Province.

According to the findings, it was found that the characteristics of the cultural capital in the study area existed in three forms, namely embodied state, objectified state and institutionalized state. First, the embodied cultural capital included value and worth of ideas, knowledge, beliefs, values, attitudes, capabilities and intelligence. Second, the institutionalized cultural capital comprises the value and worth of behavioral patterns in the forms of customs, traditions and rites, as seen in cultural groups in the communities, within which cultural capital has been adopted for community development from one generation to the next. Presently, in terms of community development in Ban Ko Raed Village, the cultural capital is more adopted directly to achieve monetary ‘value’, resulting in changes of original cultural capital, the emergence of modern advancements, and, in some cultural groups, loss of local culture; and partially affecting the natural resources and environment of the communities. Therefore, for the sake of self-adaptation, the community members are required to adopt their local culture in order to keep the existence of their community in balance. This paves the way for establishing guidelines for community development in the economic, social, cultural, natural-resource-related, and environmental aspects. Subsequently, these guidelines will transform either value or worth into a dynamic force, enhancing community happiness and strength, and empowering community members in a balanced and sustainable manner.

As a result of these findings, three suggestions can be offered. First, in terms of governmental policy, the importance of the cultural dimension should be emphasized for national development. Second, in terms of policy implementation, cultural capital should be used as a means for community development through an actual participatory approach and process. Third, in academic terms, further research on cultural capital in other ethnic communities could be more promoted.

Keywords: Cultural Capital, Development, Thai Song Dam Ethnic Group

บทนำ

ประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างน่าสนใจ ดังจะเห็นได้จากภูมิภาคต่างๆ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม อาศัยอยู่ร่วมกันบนรากฐานของทุนวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม และทุนวัฒนธรรมที่เป็นสากลของสังคมไทย ทำให้ประชากรไทยกลุ่มต่างๆ อยู่ร่วมกันมาได้อย่างเป็นสุข โดยมีวัฒนธรรม เป็นต้นว่า ภูมิปัญญา แบบแผนพฤติกรรม ประเพณี โลกทัศน์ ฯลฯ เป็นทุนหรือรากฐานหรือพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความต้องการและความจำเป็น ทั้งส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

ดังนั้น ความรู้ ความเข้าใจในทุนวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นข้อมูลสำคัญในการวางนโยบายและแผนปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของประชากรไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2544: 1) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะนอกจากจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแล้ว ยังสามารถเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ความสามัคคี ความร่วมมือและการอยู่ร่วมกัน ในประชาคมอาเซียนด้วย เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นสังคมไทยนั้น ได้กระจายตัวไปเป็นองค์ประกอบของสังคมอื่นในประเทศประชาคมอาเซียนด้วย

จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนไทยทรงดำในพื้นที่อำเภอบางเลน และอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม และจากผลการศึกษาวิจัยที่ได้ศึกษามาแล้ว ผู้เขียนพบว่า ชุมชนยังคงมีทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย ทุนวัฒนธรรมส่วนที่ปรากฏในรูปของวัตถุ และทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา ยังปรากฏให้พบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน เพียงแต่ว่าการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่ดังกล่าวที่ผ่านมา ส่วนใหญ่นับศึกษาลักษณะสังคมและวัฒนธรรมทั่วไป ยังไม่มีการศึกษาวิจัยทุนวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ไม่มีองค์ความรู้และความรู้ด้านนี้มาใช้เพื่อการพัฒนาหรือนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแต่อย่างใด ทำให้การพัฒนาวัฒนธรรมและการนำวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนเกิดขึ้นอย่างไม่ยั่งยืน และไม่สามารถพัฒนาคุณค่าไปสู่มูลค่าได้อย่างมีพลัง ทั้งนี้เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ ความเข้าใจในทุนวัฒนธรรมจึงไม่สามารถสืบสานงานต่อไปได้ โอกาสที่จะเกิดวิกฤตทุนวัฒนธรรมขึ้นในชุมชนไทยทรงดำในพื้นที่ดังกล่าวเป็นไปได้สูงมาก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเพื่อการพัฒนาชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตการศึกษาเชิงพื้นที่ ศึกษาทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมาย เก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อสร้างองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำบ้านเกาะแรด อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2. ขอบเขตการศึกษาเชิงเนื้อหา มุ่งศึกษาเนื้อหาทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษา
ประเด็นต่างๆ คือ

2.1 ศึกษาลักษณะทุนวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ กล่าวคือ ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแต่งกายและการประดับตกแต่ง ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ และทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม โดยผ่านยุคสมัย 4 ยุค คือ ในสมัยปู่ย่าตายาย สมัยพ่อแม่ สมัยผู้สูงอายุ และสมัยลูกหลานปัจจุบัน

2.2 ศึกษาการใช้ทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเพื่อพัฒนาชุมชน

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้เขียนได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ อธิบายทำความเข้าใจ และเชื่อมโยงบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของทุนวัฒนธรรมดังกล่าว โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมที่ปีแยร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) (อ้างในชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข, 2550: 79) ได้ให้ไว้ว่า “ทุนวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่คุณค่าได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมอันกลายเป็นคุณ สมบัติติดตัวที่เอื้อให้คุณค่าสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ทั้งนี้มักเป็นสิ่งที่หลอมละลายอยู่ในตัวตนของคุณค่า และแสดงออกผ่านพฤติกรรม เช่น ความรู้ รสนิยม กิริยามารยาท นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงทรัพย์สินต่างๆ ที่มีคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ใช่ในเชิงเศรษฐกิจ แต่สามารถมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ เช่น งานศิลปะ หนังสือ เอกสารรับรองวิชาการ เป็นต้น”

ทุนวัฒนธรรมตามความหมายของปีแยร์ บูร์ดิเยอร์ จึงมีฐานะเป็นทรัพยากรทำนองเดียวกับการมองทุนเชิงเศรษฐกิจ โดยได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา

ควบคู่กับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตามทฤษฎีของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 118) และสนธยา พลศรี (2547: 53-55) กล่าวไว้ว่า เป้าหมายการพัฒนา คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ โดยสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 119) ได้อธิบายหลักการพัฒนาให้เข้าถึงเป้า หมายไว้ว่า

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข เนื่องจากคนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้น และเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน เป้าหมายจึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข โดยวิธีการต่างๆ การทำให้คนมีคุณภาพ คุณธรรม และความสุข นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป นี่คือนโยบายในการพัฒนาคน

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สนธยา พลศรี (2547: 54) ได้กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในขณะที่เป็นหุ้นส่วนในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ เป้าหมายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต้องทำให้ชุมชน เช่น มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) เป็นชุมชนเรียนรู้ (Community Learning) มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง (Empowerment of Community Organization) มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) มีเครือข่ายชุมชน

(Community Network) มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ (Community Self-reliance) เป็นชุมชนสงบสุข (Community Peace) และเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนบนรากฐานทุนวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ศึกษา หลักการ แนวคิด หรือกระบวนการดังกล่าวมานี้ จึงมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดผลลัพธ์ที่น่าพอใจ คือ เกิดการพัฒนาชุมชนขึ้นทั้งในเชิงกระบวนการและในเชิงวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่เป้าหมายตามหลักการดังกล่าวข้างต้นได้

วิธีการวิจัย

ผู้เขียนใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามแนวทางการวิจัยมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) เป็นเครื่องมือในการศึกษา กระบวนการวิจัยเริ่มตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์ทั้งข้อมูลเอกสาร ตำรา (Document Analysis) และเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เลือกศึกษาภาคสนามในพื้นที่แกนหลัก 1 หมู่บ้านคือ บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมโดยทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่อื่นในจังหวัดนครปฐม เช่น บ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน บ้านดอนขมิ้น ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน บ้านดอนทอง ตำบลดอนทอง อำเภอกำแพงแสน บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม เป็นต้น จากเอกสารที่เผยแพร่หรืองานศึกษาที่เกิดขึ้นใหม่ โดยใช้วิธีการสังเกตมีส่วนร่วม (participant observation) โดยการเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structural interview) โดยมีแนวคำถามเป็นแนวทางสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth-interview) โดยบุคคลเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน ประชากรเป้าหมายทุกกลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (non-structural interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ และบทเรียนในเรื่องราวความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายสนใจร่วมกัน

การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและภาคสนามมีความถูกต้องตรงประเด็น (validity) ในการวิจัยอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความถูกต้องตรงประเด็นภายในกับความถูกต้องตรงประเด็นภายนอก ประเด็น “ภายใน” คือ ถูกต้องตามความเป็นจริงของปรากฏการณ์หรือประเด็นที่ศึกษาคือ การวิจัยเสนอภาพของสิ่งนั้นได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ผิดไปจากความจริงของสิ่งนั้น ประเด็น “ภายนอก” คือ ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้อ้างอิง เทียบเคียงกับที่อื่นได้ (ชาย โพธิ์สิตา, 2550: 137) การศึกษาครั้งนี้ ความถูกต้อง ตรงประเด็นในการตีความข้อมูล จะเสนอข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์จริง ที่ได้จากภาคสนาม รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรมที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่นำมาใช้ และข้อมูลต้องมีความเชื่อถือได้ (reliability) นั้น ข้อมูลต้องครบถ้วน แม่นยำ การตรวจสอบความถูกต้อง แม่นตรง และความเชื่อถือได้ของผลการศึกษา ผู้เขียนได้ทำการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) (สุภากร จันทวานิช, 2540: Grane-heim, 2004: Miles & Huberman, 1994) ผู้เขียนได้ทำการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะนำข้อมูลไปวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลที่จะนำไปวิเคราะห์จะต้องมีความถูกต้อง แม่นตรง และความเชื่อถือได้ของผลการศึกษา

ผลการศึกษา และอภิปรายผล

ทุนวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรต ตามกรอบแนวคิดทุนวัฒนธรรมของปีแยร์ บูร์ดิเยอ (อ้างในชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข, 2550: 79) และกรอบแนวคิดการพัฒนา ดังนี้

1. ลักษณะทุนวัฒนธรรมชุมชน แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1.1 ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกายหรือทุนภูมิปัญญา (Embodied Form) ในวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ในสมัยปู่ย่าตายาย สมัยพ่อแม่ สมัยผู้สูงอายุ และสมัยลูกหลานปัจจุบัน

ลักษณะทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย ด้านการอยู่อาศัยและวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรต มีลักษณะปรับตัวไปตามกระแสโลกาภิวัตน์เช่นเดียวกับสังคมรอบข้าง ซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการสูญเสียคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันเรือนไทยทรงดำแบบเดิมไม่มีแล้ว ชาวไทยทรงดำบางกลุ่มจึงร่วมกันสร้างเรือนไทยทรงดำสาธิตขึ้นไว้สื่ออัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ให้ปรากฏชัดเจน เช่น เอือนไทยทรงดำบ้านดอนยอ บ้านไผ่หู่ช้าง โดยปรับเปลี่ยนหลังคาเป็นมุงกระเบื้องแทนเพื่อความคงทน ให้ผู้สนใจได้ศึกษา เช่นเดียวกับงานพิธีกรรมในวิถีชีวิต มีการนำทุนภูมิปัญญาสมัยใหม่เข้ามาใช้ แม้แต่งงานศพจะจัดพิธีกรรมแบบเดิมได้ต้องรอให้ประกอบพิธีกรรมแบบสมัยใหม่เสร็จแล้ว จึงจะมีพิธีส่งวิญญาณแบบไทยทรงดำตามทุนความคิดในภูมิปัญญาในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ลักษณะทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายด้านการทำมาหากิน สมัยปู่ย่าตายาย ยังคงใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน สมัยพ่อแม่จนถึงสมัยผู้อาวุโส และสมัยคนปัจจุบัน ลักษณะการทำมาหากินแบบเดิมเปลี่ยน แปลงไป ชุมชนรับเอาภูมิปัญญาสมัยใหม่มาใช้ ผลที่ตามมาคือ เกิดการแข่งขัน การถือประโยชน์ส่วนตัวเพิ่ม ขึ้น บางครั้ง ประเด็นการทำมาหากินนำไปสู่ความขัดแย้ง แตกแยกของชุมชน สังคมมากขึ้น

ลักษณะทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกายของวัฒนธรรมการแต่งกาย สมัยพ่อแม่จนถึงสมัยผู้อาวุโส ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มได้ชัดเจนทั้งในวิถีชีวิตประจำวัน และในพิธีกรรม ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป เน้นความเป็นอิสระเสรีของการแต่งกายและการประดับตกแต่งของผู้คนในชุมชนมากกว่าการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าในวันหน้าจะหาตัวอัตลักษณ์การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในชุมชนได้ยากแล้ว ยกเว้นงานประเพณีและพิธีกรรม หรือการบังคับให้แต่งเท่านั้น

ลักษณะทุนวัฒนธรรมเดิมที่แฝงฝังอยู่ในกายด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนชาวไทยทรงดำในพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทุนภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพสมัยใหม่แทน คนเจ็บป่วยต้องใช้จ่าย ยิ่งจ่ายเงินมาก ยิ่งเข้าถึงการรักษาที่มีประสิทธิภาพสูง

ลักษณะทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกายด้านศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษา เน้นการสร้างคุณค่าความสำคัญในช่วงเวลาแรกเริ่ม ต่อมาได้พัฒนา เปลี่ยน แปลงไป ปัจจุบันการเข้าถึงคุณค่าด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรลุเป้าหมายชีวิตตามอุดมการณ์ศาสนาและความเชื่อที่สามารถใช้มูลค่าเงินทองเข้าถึงสิ่งนั้นได้

1.2 ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) ตามกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้น หมายถึง คุณค่าและหรือมูลค่าของวัฒนธรรมที่ปรากฏเป็นรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสลักษณะต่างๆ ในวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ในสมัยปู่ย่าตายาย สมัยพ่อแม่ สมัยผู้สูงอายุ สมัยลูกหลานปัจจุบัน ดังนี้

ลักษณะทุนวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นรูป เช่น รูปทรง รูปร่าง รูปสี ที่ปรากฏเป็นรูปลักษณะต่างๆ ในกลุ่มวัฒนธรรมศาสนาและความเชื่อดังกล่าวนี้นั้น ในส่วนของศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แม้ว่าช่วงเวลาและผู้คนในชุมชนจะเปลี่ยนจากรุ่นปู่ย่าตายายมาสู่รุ่นพ่อแม่ รุ่นผู้อาวุโส และสมัยคนปัจจุบันแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมศาสนาและความเชื่อของชุมชนเปลี่ยนแปลงให้ความสำคัญกับศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่มากขึ้น ส่วนกะล่อหอนั้น ทั้งคุณค่าและมูลค่าอาจจะวัดได้ยากว่าลดลงหรือไม่แต่สิ่งที่ปรากฏคือ บ้านเรือนในชุมชนไม่มีกะล่อหอนมากขึ้น

ลักษณะทุนวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นเสียงในลักษณะต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นสืบต่อกันมาแต่โบราณจนกระทั่งสมัยปู่ย่าตายายผู้บุกเบิกตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้ ครั้นถึงสมัยพ่อแม่ ลักษณะการแสดงคุณค่าได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เพราะมีโอกาสการแสดงวัฒนธรรมที่เรื่อนี้มีน้อยลง คนรุ่นใหม่ในชุมชนเริ่มมีค่านิยมในวัฒนธรรมอื่นมากขึ้น เมื่อถึงสมัยผู้อาวุโสและสมัยคนปัจจุบัน ทุนวัฒนธรรมเดิมที่มีลักษณะเป็นเสียงเริ่มอ่อนกำลังลงตามการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นรอบด้านมากขึ้น ในวัฒนธรรมกลุ่มต่างๆ ที่ภาษาที่กำหนดลักษณะการออกเสียง คำ ความหมาย ติดตัวมาด้วย ประกอบกับคนในชุมชนในสมัยนี้ต้องศึกษาหาความรู้ในระบบการศึกษา ส่วนกลางของประเทศ ด้วยเสียงหรือภาษาไทยกลางตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ส่วนภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นหรือใช้อยู่ในชุมชนเท่านั้น ไม่มีการจัดการเรียนการสอน ทำให้เด็กและเยาวชนในปัจจุบันออกเสียงในภาษาไม่ถูกต้องแล้ว เพราะส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้นและรุกรามเข้าถึงในครอบครัวแล้ว ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“พ่อแม่พูดกับลูกด้วยภาษาไทยช่อง ลูกรู้ฟัง เข้าใจความหมาย แต่เขาจะตอบพ่อแม่ด้วยภาษาไทยกลาง” (ผู้ใหญ่บ้านกำจร เพชรชวน, สัมภาษณ์: วันที่ 3 พฤษภาคม 2557) และแม้จะมีความพยายามจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาไทยทรงดำในโรงเรียน แต่ยังคงขาดการมีส่วนร่วมที่จริงจัง ทำให้ขาดขับเคลื่อนโครงการไม่มีพลัง ลักษณะคุณค่าและมูลค่าในเรื่องนี้จึงมีแนวโน้มสูญหายมากขึ้น

ลักษณะทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นกลิ่นดังกล่าวกว่าข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพบได้ในสมัยปู่ย่าตายายสืบมาถึงสมัยพ่อแม่ แต่เมื่อมาถึงสมัยผู้อาวุโสและสมัยคนปัจจุบัน ลักษณะคุณค่าที่เป็นทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นกลิ่นหอมที่ได้จากแป้งพวง กลิ่นเครื่องหอมดอกมะลิ กลิ่นข้าวใหม่ กลิ่นข้าวหอม กลิ่นกับข้าว กลิ่นปลา ร้า ได้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะสูญหายไปหรือไม่เป็นที่นิยม โดยคนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าความสำคัญของกลิ่นเหล่านี้ที่สร้างชื่อเสียง เกียรติยศ ศักดิ์ศรี รวมถึงความรัก ความผูกพันของคนในชุมชน ประกอบกับมีทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นกลิ่นสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น เครื่องสำอางใช้แล้วได้ทั้งหอม ชื่นใจ และผิวใส แต่งตั้ง ที่แสดงคุณค่าความทันสมัยและมีมูลค่าสูงที่แสดงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ใช้ให้สังคมได้รับรู้และยกย่องด้วย

ลักษณะทุนวัฒนธรรมส่วนที่เป็นรสจากอาหารดังกล่าวกว่าข้างต้นนี้ ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะไม่เป็นที่นิยมปรุงบริโภคในมื้ออาหารประจำวัน โดยนำอาหารจากวัฒนธรรมอื่นที่เข้าสู่ชุมชนมาใช้แทน และค่อยๆ เพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันรสอาหารที่เป็นลักษณะเด่น ดั้งเดิม เฉพาะที่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือรสอาหารที่เป็นอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ที่มีอยู่บ้างในมื้ออาหารปกติประจำวัน เช่น รสเผ็ดจากน้ำพริกหรือในอาหารที่ปรุงในงานพิธีกรรม ส่วนรสอื่นเกิดจากอาหารที่รับมาจากสังคมอื่นเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะทุนวัฒนธรรมส่วนที่เกิดจากกายสัมผัสสผลผลิตในวัฒนธรรมกลุ่มต่างๆ แล้วเกิดความ รู้สึก เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ดึงขึ้นดังกล่าวกว่าข้างต้น ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลังสมัยปู่ย่าตายาย ตามลักษณะการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สมัยพ่อแม่ บ้านเรือนไทยทรงดำแบบเดิมและการทอผ้าหาได้ยากแล้ว เมื่อมาถึงสมัยผู้อาวุโสและสมัยคนปัจจุบัน วัฒนธรรมดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้ทุนวัฒนธรรมเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น เสื้อผ้า ปัจจุบันยังมีการทออยู่บ้าง แต่ใช้ด้ายจากโรงงาน เมื่อนำมาใช้สัมผัสแล้วจะให้คุณค่าที่ต่างจากเดิม เป็นต้น

ลักษณะทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นการสืบทอดต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่เมื่อมาถึงสมัยพ่อแม่ ทุนวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น จนกระทั่งสมัยผู้อาวุโสและสมัยลูกหลานปัจจุบัน การแสดงคุณค่ายังคงอยู่ แต่เน้นการแสดงมูลค่าเป็นสำคัญ ส่วนคุณภาพและปริมาณหรือโอกาสที่แสดงออกมีน้อยลง เช่น เอกลักษณ์ไทยทรงดำที่อยู่ในวิถีชีวิตไม่มีแล้ว ภาษาเขียนหรือตัวหนังสือไทยทรงดำและตำรา หนังสือสูญหาย

1.3 ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา (Institutionalized State) ส่วนที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ในกลุ่มวัฒนธรรมประเภทต่างๆ เช่น การอยู่อาศัยและวิถีชีวิต การทำมาหากิน การแต่งกาย เสื้อผ้าและการประดับตกแต่ง การดูแลสุขภาพสุภาพ และ การศาสนาและความเชื่อ ที่เป็นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่ได้รับการสถาปนาจากสังคมในชุมชน หรือชุมชนยอมรับว่าสิ่งนั้นๆ เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ต้องแสดงออก เช่น แบบแผนการสื่อสาร แบบแผนการปกครอง แบบแผนการอบรมสั่งสอน แบบแผนความสัมพันธ์ของระบบครอบครัวและเครือญาติ แบบแผนการนับถือผี แบบแผนการนับถือพุทธศาสนา แบบแผนการทำนา แบบแผนการแต่งผม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้แสดงคุณค่าและหรือมูลค่าในลักษณะที่ทำให้ชุมชนเข้าถึงปัจจัยจำเป็นขั้นพื้นฐาน เข้าถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เข้าถึงความรัก ความอบอุ่น ความสามัคคี และความเข้มแข็งของชุมชน เข้าถึงเกียรติยศ ศักดิ์ศรี และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และเข้าถึงการบรรลุเป้าหมายตามอุดมการณ์ศาสนาและความเชื่อได้ตามความจำเป็นและความต้องการโดยตรงในสมัยปู่ย่าตายาย ครั้นถึงสมัยพ่อแม่คนในชุมชนนำแบบแผนพฤติกรรมจากสังคมอื่นมาใช้ นำ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่แตกต่างไปจากเดิมมาใช้มากขึ้น ทำให้คุณค่าดังกล่าวลดความสำคัญลง จนกระทั่งสมัยผู้อาวุโสและสมัยคนปัจจุบัน ผู้คนเริ่มใช้แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่สร้างมูลค่าเป็นเงินทองแล้วนำเงินทองที่ได้มาใช้เข้าถึงความจำเป็นและความต้องการในวิถีชีวิตมากขึ้น แบบแผนพฤติกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมจึงไม่สามารถสร้างคุณค่าได้โดยตรงจึงทำให้ดูเหมือนว่าต้องลงทุนเป็นเงินทองจึงจะเข้าถึงคุณค่าที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมแบบเดิมได้ขณะที่แบบแผนพฤติกรรมแบบเดิมก็ไม่สามารถสร้างมูลค่าที่เป็นเงินทองได้โดยตรงด้วย ที่สำคัญแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมแบบเดิม ไม่มีระบบ และกลไกที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์และพัฒนาโดยตรง ยังคงปล่อยให้ เป็นหน้าที่รับผิดชอบของสถาบันครอบครัวซึ่งมีขนาดเล็ก

2. แนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน การที่จะนำทุนวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนเพื่อให้สิ่งต่างๆ เปลี่ยนแปลงและปรับตัวเป็นไปในลักษณะที่ทำให้คนให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนโดยส่วนรวมมีความสุข (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 118) และเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ (สนธยา พลศรี, 2547: 53-55) ทำให้ได้แนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ดังนี้

2.1 แนวทางขั้นพื้นฐานในการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน กลไกหรือกลุ่มหรือองค์กรชุมชน หรือคนในชุมชน ที่ต้องการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ต้องเห็นความสำคัญของทุน

วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้วรวมตัวขึ้นเป็นกลุ่มตามความสนใจ นำกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มาใช้ในการศึกษา ค้นคว้า ประมวลทรวัฒนธรรมเรื่องที่สนใจ เพื่อประเมินศักยภาพหรือความพร้อมด้านต่างๆ เมื่อเห็นว่ามีความพร้อมแล้วจึงนำมาาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการตามแผนเพื่แก้ปัญหา หาแนวทางอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาให้วัฒนธรรมนั้นๆ สร้างคุณค่าและหรือมูลค่าที่เป็นความจำเป็นและความต้องการแก่คนในชุมชน ได้ ผลดังกล่าวนี้จะเป็นพลังทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีความเข้มแข็ง และยั่งยืนได้

2.2 แนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายเพื่อการพัฒนาชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ไทย ทรงดำบ้านเกาะแรต สามารถปรับตัว สร้างสมดุลในการดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยใช้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา ดังนี้

2.2.1 ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เช่น

2.2.1.1 พัฒนาการศึกษากองชุมชน ทั้งการศึกษาของเด็กและเยาวชนในระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาของผู้ใหญ่ เน้นให้ความสำคัญกับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดมาจาก ส่วนกลาง ทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนขาดโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ เด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ไม่รู้ ไม่เข้าใจในทุนวัฒนธรรมชุมชนหรือคุณค่าของ วัฒนธรรมของตนเอง ทำให้หลายอย่างได้สูญหายไปในการบวนการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบัน วัด โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล หรือกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมศึกษาและให้การสนับสนุนตามความ เหมาะสม โดยกำหนดให้กระบวนการศึกษามีการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชนเป็นระยะ และร่วมกันกำหนดการ เผยแพร่และใช้ประโยชน์ ทั้งในรูปของหนังสือ และซีดี เพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาต่างๆ ได้นำไปใช้เพื่อ การศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2.1.2 ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ สถานการณ์ด้านภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ปัจจุบัน ยัง อยู่ในภาวะไม่ยั้ง ยืน และแนวโน้มดูเหมือนว่าจะกลับสู่ภาวะวิกฤต หากไม่สามารถแก้ปัญหาและหาแนวทาง ส่งเสริมพัฒนา การดำเนินงานโครงการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยดำของสมาคมไทยดำ (ประเทศไทย) ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันได้ เพราะแม้ว่าผลการดำเนินงานโดยภาพรวมที่ผ่านมา ประสบความสำเร็จอย่างน่าภาคภูมิใจ สามารถ ผลิตแบบเรียนและบทเรียนภาษาไทยดำสอนเด็กและผู้สนใจได้ในวงกว้าง นักเรียนและผู้สนใจจำนวนมากสามารถ อ่านเขียนภาษาไทยดำได้ สร้างคู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองขึ้น แต่ปัจจุบันเกิดการหยุดชะงัก ขาดตอน ด้วยเหตุที่ ผู้นำโครงการไม่สามารถดำเนินงานต่อได้ คณะทำงานต้องใช้ทุนส่วนตัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่าง ต่อเนื่อง ควรเน้นการจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบ นอกกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อสร้าง และพัฒนาระบบและกลไกของโครงการให้มีศักยภาพ จากนั้นขยายผลสู่ชุมชนอื่นที่มีความพร้อมต่อไป

2.2.1.3 เสื้อผ้าและการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ สถานการณ์การอนุรักษ์และ พัฒนาเสื้อผ้าและการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนบ้านเกาะแรตในปัจจุบัน กลุ่มสตรีแม่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน และผู้นำท้องถิ่นได้ร่วมกันสรุปความไว้ว่า “แม้คนในชุมชนได้ร่วมกันรณรงค์ให้คนในชุมชนนิยมใส่เสื้อผ้าการ แต่งกายที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาแล้วก็ตาม และแม้ว่าเคยมีการส่งเสริมการสร้างกลุ่มทอผ้าขึ้นใน ชุมชนแล้ว แต่สิ่งเหล่านี้ค่อยๆ จืดจางไปปัจจุบันกลุ่มทอผ้าได้ล้มเลิกไป เหลือเพียงส่วนบุคคลที่ทอใช้ภายใน ครัวเรือน และแบ่งปันให้คนที่ต้องการนำไปตัดเสื้อผ้าใช้บ้าง ส่วนคนในชุมชนนิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสำเร็จรูป

ตามแบบ อย่างสากลนิยมมากขึ้น ในงานพิธีกรรมจะมีแต่ผู้ประกอบพิธีและผู้เกี่ยวข้องเท่านั้นที่ยังคงใช้เสื้อผ้าตามแบบแผนความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนคนอื่นๆ ส่วนใหญ่ใช้เสื้อผ้าสำเร็จรูปแต่งกายตามความนิยมของสังคมทั่วไปทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ในงานประเพณีของชุมชน คนหนุ่มสาวไม่นิยมใส่เสื้อผ้าสีดำที่มีรูปทรงเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มากนัก” (เวทีชุมชนบ้านผู้ใหญ่กำจร เพชรบูรณ์, สัมภาษณ์: วันที่ 28 ตุลาคม 2557)

กลุ่มหรือองค์กรชุมชนต้องประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าในสิ่งดีงาม รวมทั้งขอความร่วมมือโรงเรียนให้นักเรียนสามารถแต่งกายใส่ผ้ากลุ่มชาติพันธุ์ไปโรงเรียนในวันใดวันหนึ่งของสัปดาห์ เป็นการอนุรักษ์และพัฒนาเสื้อผ้าและการแต่งกายกลุ่มชาติพันธุ์ ใครที่เข้ามาในชุมชนไม่ว่าจะเป็นวัน เวลาใด จะพบเห็นคนส่วนใหญ่แต่งกายด้วยเสื้อผ้ากลุ่มชาติพันธุ์

2.2.2 ด้านเศรษฐกิจชุมชน เช่น

2.2.2.1 การสร้างและพัฒนากลุ่มอาชีพการทำการเกษตรของชุมชน สถานการณ์การทำนาของชุมชนเกาะแรดในปัจจุบันประสบปัญหาหลายอย่าง รวมถึงการทำการเกษตรอื่นๆ เช่น การเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงปลาด้วย ท่ามกลางปัญหาดังกล่าว มีชาวนาหลายกลุ่มที่ได้นำเอาวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแรงงานในไร่ที่มีมาแต่เดิม นำมาใช้แก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน โดยรวมเพื่อนบ้านขึ้นเป็นกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานในไร่ ทำให้สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานได้ สามารถทำนาได้สะดวกมากขึ้น รวมทั้งทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในภายในส่วนที่เกี่ยวกับเครือญาติ สายตระกูลเดียวกัน ที่ต้องช่วยเหลือกัน ร้อยรัดผู้คนให้รวมตัวขึ้นเป็นกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือกลุ่มเกษตรกรทำนา หรือกลุ่มที่ทำการเกษตรอื่นในชุมชน ทำนองเดียวกับกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน ชุมชนจะสามารถลดปัญหาขาดแคลนแรงงาน การทำนาแล้วขาดทุนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้

2.2.2.2 การสร้างผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน สถานการณ์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าชุมชน ชาวบ้านเกาะแรดในปัจจุบัน มีไม่มากนัก เท่าที่ปรากฏ มีแต่ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้าน ทอเป็นผืนสำหรับนำไปตัดเย็บเป็นชุดแต่งกายหรือเป็นผ้าถุงและผ้าเปียว ผ้าขาวม้าบ้าง แต่ไม่มาก เพราะทอผ้าอยู่ไม่กี่ครอบครัว ผลผลิตมีไม่มาก ไม่มีศูนย์แสดงสินค้าชุมชน แม้แต่สินค้าโอท็อปก็ไม่มีที่แพร่หลาย ชุมชนไม่นิยมสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าชุมชน ทั้งๆ ที่ชุมชนมีทุนวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สามารถนำมาใช้สร้างผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนได้ นอกจากทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย ด้านการทอผ้าและเครื่องแต่งกายแล้ว ยังมีทุนอื่น เป็นต้นว่า ด้านอาหารการกิน เช่น แกงหน่อไม้ น้ำพริกแจ่ว เป็นต้น

2.2.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น

พื้นที่สาธารณะของชุมชน ปัจจุบันมีปัญหาถูกบุกรุกและจับจองเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลไปมากแล้ว เช่น ป่าช้า แต่เดิมกว้างขวาง ต่อมาเมื่อเลิกใช้ ชาวบ้านเข้าไปจับจองทำกิน เหลืออยู่เพียงเล็กน้อย เช่นเดียวกับพื้นที่แหล่งน้ำ ปัจจุบันถูกถมและบุกรุกเป็นส่วนบุคคลจนเหลือสภาพความเป็นพื้นที่สาธารณะอยู่น้อย บางแห่งถมไปหมด ยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนบางท่านจึงเห็นว่าสมควรที่ชุมชนจะโดยองค์กรชุมชน หรือองค์การบริหารส่วนตำบลหรือวัด หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้จัดการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชน เช่น ป่าช้า คลอง บึง ขึ้นไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์สืบไป การดำเนินงานเพื่อจัดการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่ผ่านมา ผู้ที่เกี่ยวข้องอาศัยข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาพิจารณา จึงไม่มีโอกาสปกป้องสิ่งเหล่านี้ไว้ได้ ด้วยไม่มีหลักการยืนยันชัดเจน เพราะปุ่ยาตายายได้ใช้ทุนวัฒนธรรมชุมชนด้านความเชื่อ สงวนพื้นที่ดังกล่าวไว้ ดังนั้น แนวทางการแก้ปัญหาจึงสมควรฟื้นฟูทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายด้านความเชื่อของชุมชนขึ้นมาใช้ เป็นต้นว่า การบุกรุกสิ่ง

เหล่านี้เป็นการติดต่อผิบรรพบุรุษ ผิดต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ของ เป็นการออกตัญญูต่อบรรพชน เมื่อตายไปจะไปอยู่ในสถานที่ทุกชั่วกาลนาน ไม่มีทางที่จะกลับไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษในสวรรค์ได้

2.3 แนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุเพื่อการพัฒนาชุมชน

2.3.1 ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เช่น

2.3.1.1 การใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงและแหล่งศึกษาค้นคว้าทุนทางวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายเพื่อนำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทุนวัฒนธรรม เช่น **ปืผีเรือน** เป็นทำเนียบรายชื่อคนที่อยู่ในกลุ่มผีเดียวกัน เป็นหลักฐานยืนยันและอ้างอิงเพื่อนำมาใช้สร้างคุณค่าที่เป็นความรัก ความสามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความผูกพันทางเครือญาติความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ที่ต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขซึ่งกันและกัน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ดังที่ปู่ตายายและพ่อแม่เคยใช้มาแต่อดีต ถ้ามีใครเสียชีวิตลงในชุมชน คนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อยู่ในกลุ่มผีเดียวกัน สิ่ง (ตระกูล) เดียวกัน ทุกคนต้องหยุดงาน ไม่ว่าจะป็นงานประจำหรืองานจรแล้วมาช่วยจัดการงานศพให้เสร็จเรียบร้อยก่อนจึงจะกลับไปทำต่อ “ปืผีเรือน”

2.3.1.2 การเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างในการพัฒนา สืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุให้มีความเจริญก้าวหน้า ร่วมสมัยกับสังคมปัจจุบัน เช่น ใช้ลวดลายเสื้อผ้าแบบพื้นบ้าน มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาลวดลายเสื้อผ้า ที่บางครอบครัวทออยู่ในชุมชนปัจจุบัน หรือใช้เป็นต้นแบบออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองโดยใช้วัสดุอุปกรณ์สมัยใหม่ เช่น ด้าย ก็กระตุก สีจากโรงงาน มาออกแบบ สร้างลวดลายผ้าทอ มีความหลากหลาย สวยงาม เป็นที่พอใจ และกลายเป็นสินค้าที่นอกจากสร้างมูลค่าที่เป็นเงินทองแล้ว ยังสามารถสร้างชื่อเสียงแก่กลุ่มชาติพันธุ์ได้ด้วย

2.3.2 ด้านเศรษฐกิจชุมชน เช่น

การใช้สร้างและพัฒนาผลผลิตของกลุ่มและองค์กรในชุมชน เช่น โดยกลุ่มและองค์กรในชุมชน ทั้งส่วนที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน เช่น มูลนิธิไทยทรงดำ (ประเทศไทย) สมาคมไทยดำ (ประเทศไทย) วัด โรงเรียน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมหรือกลุ่มอาชีพสามารถนำเอาทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุมาเป็นต้นแบบหรือแบบอย่างในการสร้างสรรค์ผลผลิตขึ้นใหม่หรือนำสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาเป็นผลผลิตของกลุ่มและองค์กรขึ้นได้ โดยการใช้สร้างผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า เหมาะแก่การใช้เป็นของกำนัล ของฝาก ของที่ระลึก และเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าที่เป็นเงินทองแก่กลุ่มหรือองค์กรได้ด้วย คนในชุมชนที่มีความพร้อม สามารถนำทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุมาพัฒนาเป็นผลผลิตออกเผยแพร่และจำหน่ายได้ เป็นต้นว่า เกวียน ล้อเลื่อน ลากเลื่อน คันไถ ภาชนะ ตะกร้า รูปวัว รูปควาย มาทำเป็นของที่ระลึก ที่มีสัญลักษณ์แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ปรากฏอยู่บนสินค้า นำเครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่เข้าช่วยในการจัดสร้างจัดทำ ตกแต่งทาสีลงแลคเกอร์ให้ดูสวยงาม ประณีต เหมาะแก่การจัดเก็บไว้ประดับบ้านหรือเป็นของฝาก อาจทำในนามของกลุ่ม องค์กรชุมชน หรือทำโดยครอบครัวก็ได้ สามารถเสริมสร้างคุณค่าที่เป็นเกียรติยศ ศักดิ์ศรี และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ และน่าจะเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพและรายได้ที่ดีแก่กลุ่มหรือครอบครัวหรือบุคคลอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งกรณีนี้ ผู้อาวุโสในชุมชนได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“ปัจจุบัน หลวงพ่อเจ้าอาวาสวัดเกาะแรต เป็นผู้ที่มีทักษะเป็นเลิศในการแกะสลักที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ความสามารถและความฉลาดไหวพริบในการแกะสลักเพื่อสร้างสินค้าของที่ระลึกแก่ผู้ที่สนใจในชุมชนได้ หากได้รับการประสานจะสามารถฝึกอบรมผู้สนใจได้” (อาจารย์ชวลิต อารยุดิธรรม, สัมภาษณ์: วันที่ 27 ตุลาคม 2557)

2.3.3 ด้านพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น ใช้พัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อการหาอยู่หากินของคนในชุมชน โดยการนำทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น หลักฐานทางวัตถุ สิ่งปลูกสร้าง คู คลองหรือโบราณคดีที่ปรากฏในพื้นที่ นำมาใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง หรือยืนยันสถานภาพความเป็นพื้นที่สาธารณะสถานที่หรือสิ่งนั้นๆ และใช้ทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกายมาสร้างคุณค่าที่เป็นสำนึกสาธารณะ การเสีย สละและการเห็นแก่ส่วนรวม เช่น พื้นที่ที่ปู่ตายายได้สร้างขึ้นไว้ เพื่อขยายผลสู่การอนุรักษ์ พื้นที่ และพัฒนาขึ้นเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ให้มีสภาพสมบูรณ์ตามบริบทธรรมชาติของพื้นที่นั้นๆ สืบต่อไป เช่น อนุรักษ์ พื้นที่ และพัฒนาหนองน้ำหรือแหล่งน้ำ ป่าหรือโคกที่เป็นพื้นที่สาธารณะให้ปรากฏชัดเจน สร้างมาตรการในการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้ประโยชน์ได้ตามความเหมาะสม ตามฤดูกาล เช่น การหาของป่า การนำของป่ามาใช้ประโยชน์ การหาปลา ตามมาตรการที่กำหนดขึ้น พื้นที่สาธารณะจะกลายเป็นแหล่งอาหารที่คนในชุมชน คนยากจนสามารถเข้าถึงได้โดยตรง ดังเช่นที่ปู่ตายายเคยใช้ดำรงชีพมาแล้ว

2.4 แนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนาเพื่อการพัฒนาชุมชน

2.4.1 ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เช่น

2.4.1.1 การนำทุนวัฒนธรรมมาใช้เสริมพลังความเข้มแข็งแก่ชนบทรอบเนินม จาริต ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน เช่น ลักษณะสถานการณ์การปรับตัวเพื่อสร้างสมดุลในการดำรงอยู่ของคนในชุมชน และผลการเปลี่ยนแปลงทุนวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาชุมชนดังกล่าวข้างต้น สามารถกำหนดแนวทางการใช้ทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนาเพื่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนได้ ในลักษณะการใช้เสริมพลังความเข้มแข็งแก่ชนบทรอบเนินม จาริตประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน เป็นต้นว่า ประเพณีเลี้ยงเจ้าพ่อเจ้าแม่ ประเพณีเสนเรือน การเกิด การตาย การแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ไทยทรงดำ ฯลฯ ในปัจจุบัน ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างมูลค่าที่เป็นเงินทองมากกว่าการใช้เพื่อสร้างคุณค่าที่เป็นคุณธรรม ทำให้ชนบทรอบเนินม จาริตประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างของชุมชนที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าได้ถูกลดความสำคัญลง บางอย่างสูญหายไป บางอย่างยังคงจัดขึ้นแต่พอเป็นพิธีบ้าง สถานการณ์ดังกล่าวนี้สามารถฟื้นฟูและพัฒนาให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ หากได้นำเอาทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนามาเสริมพลังให้ชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าที่เป็นของเดิมแล้วนำมาใช้เสริมพลังในการดำเนินงานให้ชนบทรอบเนินม จาริตประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน สามารถสร้างมูลค่าและหรือมูลค่าได้ควบคู่กันไป เป็นต้นว่า

ประเพณีสงกรานต์ ชาวไทยทรงดำในชุมชนสมัยปู่ตายายส่วนใหญ่ได้ใช้สร้างคุณค่าที่เป็นคุณธรรม เช่น ความรัก ความเคารพ ความกตัญญูต่อบุพการี ความมีสวัสดิมงคล รวมทั้งคุณค่าที่เป็น ความสนุกสนาน รื่นเริง พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนด้วย ส่วนมูลค่าที่เป็นเงินทองนั้นอาจจะผลพลอยได้เกิดขึ้น แต่ไม่ใช่เป้าหมายหลักของการดำเนินงานที่เป็นชนบทรอบเนินม จาริตประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ แต่หากคณะกรรมการจัดงานได้ศึกษา ทำความเข้าใจในคุณค่าดังกล่าวนี้แล้วนำมาวางแผนพัฒนาการดำเนิน งานเพื่อ

สร้างคุณค่าดังกล่าวให้เกิดขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนางานเพื่อสร้างมูลค่าในเชิงการท่องเที่ยวดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประเพณีการเสนาเรือน สมัยปู่ย่าตายายจัดประเพณีพิธีกรรมนี้ขึ้นเพื่อสร้างคุณค่าที่เป็นความกตัญญูต่อบุพการี ความสามัคคี และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแก่ครอบครัว ญาติพี่น้อง วงศ์ตระกูล เพื่อนบ้าน หากเจ้าภาพ องค์กรชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หมอผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้ศึกษาเรียนรู้คุณค่าให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วนำมาสื่อสารกับคนที่เกี่ยวข้องและคนในชุมชน และร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นใช้สร้างคุณค่าที่เป็นค่านิยมและทัศนคติที่ดี

2.4.2 ด้านเศรษฐกิจชุมชน เช่น

2.4.2.1 การใช้ลดต้นทุนในการทำนาและสร้างอำนาจต่อรองราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตในการประกอบอาชีพ โดยอาศัยแบบอย่างของคนในสมัยปู่ย่าตายายได้ใช้ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีลงแขกแลกเปลี่ยนแรงงานในการปักดำ เก็บเกี่ยว นวด และขนข้าวขึ้นยุ้ง สร้างคุณค่าที่เป็นความมั่นคงในการทำนาให้ทัน กับฤดูกาล และสร้างมูลค่าโดยการลดค่าใช้จ่ายในการทำนา รวมทั้งสร้างคุณค่าที่เป็นความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างเป็นสุข ซึ่งปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ยังมีอยู่ในชุมชน ดังคำบอกเล่าที่ว่า “ทุกวันนี้ยังมีกลุ่มดำนาที่ยังมีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือกันอยู่เป็นกลุ่ม สามารถพึ่งพาแรงงานกันได้ ไม่มีปัญหา ขาดแรงงาน แต่กลุ่มดังกล่าวก็ยังคงจำกัดอยู่ในเรื่องการทำนาเท่านั้น (อาจารย์ชวลิต อารยุดิธรรม, สัมภาษณ์: วันที่ 27 ตุลาคม 2557)

หากการทำนาและการประกอบอาชีพต่างๆ ในปัจจุบันได้นำขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีนี้มาใช้ แล้วพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง นำไปสู่การสร้างคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม และสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจได้อย่างมีพลัง สามารถลดต้นทุนและสร้างอำนาจการต่อรองราคาทั้งการซื้อปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิตได้ดีกว่าการที่ต่างคนต่างขาย ต่างคนต่างซื้อ และยังมีการแข่งขันฉกฉวยโอกาสในการซื้อขายอย่างเป็น เป็น อยู่ในปัจจุบัน

2.4.2.2 การส่งเสริม พัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยชุมชนชาวไทยทรงดำบ้านเกาะแรด เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนบ ธรรมเนียม จารีตประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแตกต่างจากชุมชนอื่น ทั้งยังเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากศูนย์กลางความเจริญของประเทศไทย มีถนนเข้าถึงได้หลายเส้นทาง และตั้งอยู่บนเส้นทางท่องเที่ยวของท้องถิ่น หากคณะกรรมการชุมชน กลุ่ม หรือองค์กรชุมชน รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้นำทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนา และทุนวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในกาย รวมทั้งทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุมา ใช้พัฒนาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ในวิถีชีวิต ทั้งส่วนที่เกิดขึ้นตามปกติและส่วนที่เกิดขึ้นในเทศกาลต่างๆ ของชุมชน ให้กลายเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ แก่คนภายนอกที่สนใจ หรือนักเรียน นักศึกษา หรือนักท่องเที่ยวทัศนศึกษาแล้ว นอกจากจะสร้างคุณค่าที่เป็นชื่อเสียง เกียรติยศ ศักดิ์ศรีที่เป็นอัตลักษณ์แก่ชุมชนแล้ว ยังสามารถสร้างมูลค่าที่เป็นเงินทองหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่คนในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และยังสามารถเสริมพลังการใช้ทุนพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีรายได้ และมีความสุขยิ่งขึ้น

2.4.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น

2.4.3.1 ใช้อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยนำ
ขนบ ธรรมเนียม จารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เช่น ประเพณีการสู่ขวัญข้าว สู่
ขวัญวัวควาย ประเพณีการไหว้เจ้าพ่อเจ้าแม่ ประเพณีการไหว้เจ้าที่นา ไหว้แม่ธรณี แม่คงคา เจ้าป่าเทพารักษ์สิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ และจารีตปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่ทิ้งสิ่งสกปรกลงในแหล่งน้ำ ไม่บุกรุก
พื้นที่ ซึ่งสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ แม้ว่าจะนับถือพุทธศาสนาแล้ว สิ่งเหล่านี้ยังคงปฏิบัติอยู่เหมือนเดิม) นำมา
สร้างคุณค่าที่เป็นคุณธรรม เช่น ความเคารพ ความกตัญญูรู้คุณ ความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ความสำนึกรับผิดชอบต่อพื้นที่สาธารณะ โดยอาศัยสถานการณ์การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงที่
เกิดขึ้นในปัจจุบัน ที่ทำให้ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม ส่วนหนึ่งสูญหายไป ส่วนหนึ่งไม่สามารถ
สร้างคุณค่าให้เป็นพลังได้ดั้งเดิม ด้วยคนในชุมชนปัจจุบันไม่ให้ความสำคัญ สถานการณ์ดังกล่าวนี้ หากองค์กรชุมชน
เช่น วัด บ้าน โรงเรียน หรือกลุ่มในชุมชน ได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันฟื้นฟูขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี
และพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น จะสามารถสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนที่เป็นความเคารพในธรรมชาติ ความ
กตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติ ความพอเพียงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับคุณค่าที่เกิดจากการใช้ทุนวัฒนธรรม
ที่แฝงฝังอยู่ในกายและทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุดังกล่าวข้างต้น จะทำให้เกิดเป็นพลังนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ฟื้นคืนสู่ความสมบูรณ์ได้เพิ่มขึ้น

2.4.3.2 ใช้ส่งเสริมการดำเนินงานการใช้ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกายและ
ส่วนที่อยู่ในรูปของวัตถุ อนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่สาธารณะและพิชพรรณธรรมชาติ โดยการฟื้นฟูขนบธรรมเนียม
จารีตประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้ (ดังเช่นบางชุมชนใช้พิธีบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาป่าชุมชน
ดอนปู่ตา ฯลฯ) เพื่อเสริมสร้างคุณค่าที่เป็นความเคารพ ความกตัญญู ความไว้วางใจ และสำนึกในบุญคุณของ
ธรรมชาติ สำนึกในบุญคุณของบรรพชนที่สร้างหมู่บ้าน ที่ทำให้ลูกหลานได้มีที่ยืนที่อยู่ถึงปัจจุบัน เพื่อให้เป็นพลัง
ขับเคลื่อนการดำเนินงานดังกล่าวสู่ความสำเร็จ โดยการทำให้คนส่วนใหญ่รู้ เข้าใจ และยอมรับในคุณค่าและ
ความสำคัญดังกล่าวแล้วส่งเสริมการสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ดีงามในการร่วมอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สาธารณะ
และพิชพรรณธรรมชาติให้เกิดความสมบูรณ์ยั่งยืนสืบไป

อนึ่ง ในกระบวนการใช้ทุนวัฒนธรรมตามแนวทางต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ยังสามารถ
สร้างทุนวัฒนธรรมที่อาศัยการสถาปนาขึ้นใหม่ได้ด้วย เช่น การใช้ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุพัฒนาเศรษฐกิจ
ของชุมชน สามารถสร้างขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีใหม่ขึ้นในกลุ่มอาชีพทางการเกษตรได้ เช่น เกิดกลุ่มทำนาที่
ครบวงจร ทั้งการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย และการแลกเปลี่ยน จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีของ
กลุ่ม ที่สร้างคุณค่าที่เป็นคุณธรรมและมูลค่าที่เป็นเงินทองให้สมาชิกได้ดำรงชีพอยู่อย่างมีความสุข กลุ่มมีความเข้มแข็ง
ยั่งยืนด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำให้เกิดความเข้าใจชาวไทยทรงดำมากขึ้นว่า ในภาวะสังคมที่มีความหลากหลาย
แต่เหตุใดชาวไทยทรงดำยังคงสืบทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของตนไว้ได้ แม้ว่าบางอย่างได้
เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว ดังนั้น การส่งเสริมและการสนับสนุนให้ลักษณะทุนวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำบ้าน

เกาะแรต บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้ มีผลในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนของชาวไทยทรงดำมิให้สูญหาย ด้วยเหตุนี้ จึงควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหรือการสนับสนุนสมาคมมูลนิธิให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชาวไทยทรงดำในชุมชน เพื่อเป็นขวัญ กำลังใจ เป็นพลังผลักดันในการพัฒนาทุนวัฒนธรรมด้านต่างๆ ซึ่งเป็นคุณค่าที่นำมาซึ่งมูลค่าและความสุขมวลรวมให้เกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และชุมชนได้ หรือการรวมกลุ่มเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ การให้ความสำคัญในด้านงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม หรือการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ ก็จะทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมีความภาคภูมิใจที่เกิดและสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดและเติบโตขึ้นในประเทศไทย

2. การศึกษาเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเกาะแรต 5 ด้านคือ ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการอยู่อาศัย ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแต่งกายและการประดับตกแต่ง ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ และทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่เป็นไปเฉพาะกลุ่ม สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐควรให้มีการจัดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เป็นไปเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนอื่น และกลุ่มชาวไทยทรงดำให้มากกว่าที่เป็นอยู่ หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรมหรือสภาวัฒนธรรม ควรมีการศึกษาวัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทยทรงดำที่มีอยู่ ที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน นำไปประยุกต์และเผยแพร่สู่สาธารณชน เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมย่อยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

3. ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการใช้มิติทางวัฒนธรรม เนื่องจากประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ จะเห็นได้จากภูมิภาคต่างๆ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน บนรากฐานของทุนวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เมื่อนำหลักการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือมาพิจารณาวิธีการ หรือกระบวนการเปลี่ยนผ่านทุนวัฒนธรรมของชุมชน แล้วสามารถสร้างข้อเสนอแนะเพื่อการฟื้นฟูทุนวัฒนธรรมของชุมชนไทยทรงดำได้ 3 ลักษณะ คือ

3.1 ควรนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบการพัฒนาหรือการอนุรักษ์ตัววัฒนธรรมที่กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ชัดเจนว่า เพื่อมุ่งเพิ่มทุนทางวัฒนธรรมในด้านนั้นๆ แก่ชุมชนอย่างชัดเจน

3.2 ควรนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบหวังประโยชน์เฉพาะอย่าง คือ นำวัฒนธรรมด้านต่างๆ ไปใช้เพื่อเพิ่มทุนวัฒนธรรมเฉพาะให้บรรลุเป้าหมายตามความต้องการ เพื่อให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เสริมสร้างทุนวัฒนธรรมที่เป็นคุณค่าการพึ่งตนเอง การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การสร้างหลักประกันสังคมขึ้นแก่ชุมชน

3.3 ควรนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงคุณค่าความดีงามทางจริยธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อปลูกฝังให้คนตระหนักในคุณค่าความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัย มีความรัก สามัคคี มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความสุขตามเป้าหมายสูงสุดของชีวิตของชาวไทยทรงดำ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ปัจจุบันการวิจัยเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมในสังคมไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด จึงควรส่งเสริมให้มีการศึกษา วิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เพื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่

เกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น และมีส่วนเชื่อมโยงหรือมีลักษณะร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษานี้บ้างหรือไม่ อย่างไร สำคัญคือ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบทุนนิยมเสรีประชาธิปไตย จะมีแนวคิด วิธีการ หรือหลักการหรือทฤษฎีใดบ้างที่จะช่วยอนุรักษ์ และพัฒนาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ให้รอดพ้นจากการสูญหายไปได้ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปหรือในประเด็นอื่น เช่น

1. การวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) เพื่อศึกษาการสร้างจิตสำนึกร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เกิดความรัก ความหวงแหนในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดและเติบโตขึ้นในภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง และสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาติพันธุ์

2. ควรมีการศึกษาแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อพัฒนารูปแบบของการเสริมสร้างพลัง อำนาจทางวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ โดยใช้แนวคิดทุนวัฒนธรรมให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในวิถีการดำเนินชีวิตและสังคมของไทยทรงดำมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

การุณย์ ด้านประดิษฐ์. (2557). “Art : ดนตรีในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ บ้านห้วยซุกบัว ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม.” Veridian E-Journal, SU ปีที่ 7, ฉบับที่ 2 (เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม) : 1385-1398.

จักรแก้ว นามเมือง. (2551). ทุนทางวัฒนธรรม. ใน *วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์.

ชนิดา เสี่ยงมโศกสาธิต. (2550). *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โครงการจัดพิมพ์คอบไฟ.

ชาย โพธิ์สีดา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *ความหลากหลายของชีวิตความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด.

เนาวรัตน์ เจตตุ. (2555). “การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการเขียนสรุปความ โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นไทยทรงดำ อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.” Veridian E-Journal, SU ปีที่ 5, ฉบับที่ 3 (เดือนกันยายน – ธันวาคม) : 169-189.

สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้ง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2540). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2544). *แผนที่ภาษาศาสตร์เชิงสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เอี่ยม ทองดี. (2548). “อันเนื่องด้วยวัฒนธรรม.” วารสารวัฒนธรรมปริทรรศน์ ปีที่ 1, ฉบับที่ 1 (เดือนเมษายน–มิถุนายน) : 16–29.(2548). “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม.” วารสารวัฒนธรรมปริทรรศน์ ปีที่1, ฉบับที่ 2-3 (เดือนกรกฎาคม-กันยายน, ตุลาคม-ธันวาคม) : 32-46.

ภาษาต่างประเทศ

Bourdier, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997.

E.Adamson Hoebel. *Anthropology : The Study of Man*. Third edition. New York : McGraw-Hill Book Company. 1949.